

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการเคลื่อนไหวทางอารยธรรมของโลกทำให้ประเทศไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยีสารสนเทศ สภาพทางสังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม ซึ่งการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อสังคมไทยหลายประการ เช่น ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ การเมืองการปกครอง การกระจายรายได้ แรงงาน การแข่งขัน การลงทุน คุณภาพชีวิต เป็นต้น และผลกระทบนั้น ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในขณะที่คนจัดเป็นทรัพยากรที่มีค่า ควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เนื่องจากคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศ จึงเกิดคำถามขึ้นว่า ทำอย่างไรคนส่วนใหญ่ของประเทศ จึงจะได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม (ทิพวัลย์ มาแสง. 2544 : 1)

การศึกษาเป็นวิธีการอย่างหนึ่งในการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพของคน เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนทั้งในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา รวมทั้งการพัฒนาศักยภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยให้คุณ สามารถปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม มีความเชื่อมั่นในตนเอง อยู่ในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้จึงเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคน ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องตลอดชีวิตและเกิดได้ทั้งจากการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : 1) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง และเงื่อนไขรอบ ๆ ตัว ตลอดจนการแสวงหาทางออกของปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่ทั้งในการทำงาน และการดำรงชีวิต มีการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับการแก้ปัญหา สามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการจากองค์ความรู้ภายในชุมชนที่มีอยู่ และองค์ความรู้ภายนอกชุมชนที่เป็นวิทยาการสมัยใหม่ รวมทั้งองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการ จะช่วยให้คุณในชุมชนสามารถจัดการวิถีชีวิตของตนและชุมชนให้สมดุลเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 14)

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน เป็นทางเลือกหนึ่ง ที่ช่วยเติมเต็มให้แก่ระบบการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนอย่างแท้จริง กรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2522 เป็นกรมหนึ่งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีรากฐานมาจากการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2473 เป็นต้นมา เมื่อรัฐบาลตระหนักถึงความจำเป็นในการยกระดับการรู้หนังสือ ซึ่งในขณะนั้นอัตราการรู้หนังสือของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 20 ปีขึ้น

ไป มีเพียงร้อยละ 32 เท่านั้น ในปี พ.ศ. 2483 รัฐบาลจึงจัดตั้งกองการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นในสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ต่อมาจึงมาสังกัดกรมสามัญศึกษาและตั้งเป็นกรมการศึกษา นอกโรงเรียน ในที่สุดในช่วงทศวรรษแรกของกรมการศึกษานอกโรงเรียน (พ.ศ. 2522 – 2532) จะเน้นการส่งเสริมการรู้หนังสือในรูปแบบของการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จ โดยยึดปรัชญาว่า การคิดเป็นจะเป็นรากฐานของการส่งเสริมการรู้หนังสือ ประกอบกับการจัดการศึกษาพื้นฐานการส่งเสริมและพัฒนาทักษะและอาชีพ และบริการข้อมูลข่าวสาร ในปลายทศวรรษแรก กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ดำเนินโครงการรณรงค์การรู้หนังสือแห่งชาติ โดยได้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ มาเร่งแก้ไขการไม่รู้หนังสือ จนสามารถลดอัตราการไม่รู้หนังสือจากร้อยละ 14.5 ลงเหลือร้อยละ 10.5 (ประมาณ 1 ล้านคน) ต่อมาในช่วงทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2533–2542) จึงเน้นการขยายโอกาสทางการศึกษาควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะอาชีพและการบริการข่าวสารข้อมูล ในช่วงปลายทศวรรษที่สองได้ปรับแนวทางการจัดการศึกษาเป็นการจัดการศึกษานอกโรงเรียน การส่งเสริมการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน และ การส่งเสริมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 1 – 2)

ช่วงหลังทศวรรษที่สอง คือ ช่วงต่อเนื่องปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา หน่วยงานในระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้ตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น มีผลบังคับใช้หลังจากประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2542 กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้ปรับเปลี่ยนทิศทางการจัดการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยมาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีหลักการสำคัญของการจัดการศึกษา คือ เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนผู้พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนหรือลาออกกลางคัน และต้องการจะกลับเข้ามาหรือศึกษาต่อโปรแกรมที่จัดการศึกษา ได้แก่ การศึกษาเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ได้เรียนรู้ทักษะพื้นฐานในด้านการ อ่าน เขียน และคำนวณ รวมทั้งการแก้ปัญหา โดยใช้กระบวนการคิดเป็น ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลความรู้ด้านวิชาการ ตนเอง และสภาพแวดล้อม ซึ่งผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่จะสามารถ ตัดสินใจแก้ปัญหาได้ โดยพิจารณาข้อมูลดังกล่าวประกอบการตัดสินใจ รูปแบบของหลักสูตรจะตอบสนองต่อความต้องการและสภาพของผู้เรียนกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจะมีหลักสูตรเฉพาะที่หลากหลายสำหรับกลุ่มต่าง ๆ (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 2548 : ออนไลน์) แต่จากการดำเนินงานของกรมการศึกษานอกโรงเรียนที่ผ่านมา พบว่า สภาพปัญหาที่เกิดจากการจัดการศึกษานอกระบบในประเทศไทยมี 9 ประการ ดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2542 : 77)

1. การจัดการศึกษาไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้อย่างทั่วถึง
2. คุณภาพการศึกษางานกิจกรรมยังให้ความรู้และทักษะไม่เพียงพอ

3. ขาดความต่อเนื่องของกิจกรรม เพราะการเคลื่อนที่ของหน่วยที่ให้ความรู้ และไม่มีหน่วยงานอื่นมาสานต่อ

4. บุคลากรมีน้อยและขาดคุณภาพในการให้การศึกษาอบรม ซึ่งอาจเป็นเพราะว่ายังไม่เข้าใจปรัชญาของการศึกษานอกระบบ

5. การประสานงานระหว่างหน่วยงานขาดความละเอียดและเกิดความซ้ำซ้อน

6. การส่งเสริมศักยภาพให้แก่หน่วยงานยังไม่เหมาะสมและเต็มที่

7. การมีส่วนร่วมของชุมชนอยู่ในระดับต่ำ

8. สื่อและเทคโนโลยีมีไม่เพียงพอ และคุณภาพไม่ได้มาตรฐาน

9. ขาดแคลนงบประมาณ

ด้วยเหตุดังกล่าว กรมการศึกษานอกโรงเรียนจึงทบทวน หาทางปรับปรุง และแก้ไข ปัญหา โดยมุ่งไปที่การปรับปรุงและพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบให้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม การศึกษาตลอดชีวิตได้ มีการขยายบริการให้ครอบคลุม จัดบริการให้สนองความต้องการของ กลุ่มเป้าหมาย มีกิจกรรมต่อเนื่อง ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และมีการสร้าง เครือข่ายการเรียนรู้

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ในอดีตเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมการศึกษา นอกโรงเรียนที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญ 4 ประการคือ ประการที่หนึ่ง ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต ให้มีความสมบูรณ์ ประการที่สอง มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ประการที่สาม จัดกิจกรรมทางการ ศึกษาให้กับประชาชนกลุ่มเป้าหมายที่ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาได้รับการศึกษา และประการที่สี่ ขยาย การให้บริการทางการศึกษาแก่ประชาชนอย่างกว้างขวางและให้ทั่วถึงทุกตำบล ทุกหมู่บ้าน เพื่อ ส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยเหตุผลดังกล่าว สำนักบริหารงานการศึกษานอก โรงเรียนจึงจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนขึ้น เพื่อใช้เป็นแหล่งในการศึกษาหาความรู้และให้บริการกับ ประชาชน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นในการจัดการศึกษา เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 289 ที่ให้สิทธิแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการจัดการศึกษา เพื่ออบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและตามความต้องการของท้องถิ่น และให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ซึ่งบทบัญญัตินี้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ที่จะส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ตาม พระราชบัญญัติสภาพตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 จากการกระจายอำนาจบริหาร และการจัดการตามรัฐธรรมนูญดังกล่าว ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลตระหนักถึงความสำคัญ ของการพัฒนาคนในท้องถิ่นให้มีความรู้ความสามารถ และพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยส่งเสริม การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและจัดกิจกรรมการศึกษาค้นคว้าตลอดชีวิตให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ ในการ

ดำเนินงานนั้น ต้องเกิดจากความร่วมมือขององค์กรในท้องถิ่น ประกอบด้วย องค์กรบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการหมู่บ้าน และที่สำคัญคือ ประชาชน ที่ต้องให้ความร่วมมือในการดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษาในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ และเกิดจิตสำนึกในความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2540 : 3) สอดคล้องกับคำกล่าวของปรียานุช จริยวิทยานนท์ (2541 : 10) ที่กล่าวไว้ว่า “...ควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและช่วยดูแลงานต่าง ๆ ในชุมชน เพราะงานบางอย่าง ถ้าไม่ได้ชุมชนช่วยดูแล งานนั้นก็จะเป็นบกร่อง ทำให้ขาดคุณภาพหรืออาจถูกทอดทิ้ง ถ้าเจ้าหน้าที่หรือทรัพยากรของรัฐมีจำนวนจำกัด เราจำเป็นต้องใช้องค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม...” ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายในชุมชนจะเป็นพลังอันสำคัญที่จะทำให้ชุมชนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริง เพราะองค์กรส่วนท้องถิ่นจะเป็นผู้ใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด

ปัจจุบันสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนเป็นหน่วยงานในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีโครงสร้างประกอบด้วย กลุ่มงานและเลขาธิการกรม กลุ่มงานคลัง กลุ่มการเจ้าหน้าที่ กลุ่มแผนงาน กลุ่มพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียน กลุ่ม ส่งเสริมปฏิบัติการ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา หน่วยศึกษานิเทศก์ หน่วยตรวจสอบภายใน และสถานศึกษาส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งสถานศึกษาส่วนภูมิกษานั้นจะประกอบไปด้วยสถานศึกษาปฏิบัติงานในระดับภาค จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนภาคกลาง ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคใต้ และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคตะวันออก สถานศึกษาปฏิบัติงานในระดับจังหวัด จำนวน 99 แห่ง ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนจังหวัด 75 แห่ง ศูนย์ฝึกและพัฒนาอาชีพราษฎรไทยบริเวณชายแดน 7 แห่ง ศูนย์ฝึกวิชาชีพจังหวัดกาญจนบุรี “สามสงฆ์ทรงพระคุณ” และศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัด 12 แห่ง และสถานศึกษาปฏิบัติงานในระดับอำเภอ จำนวน 895 แห่ง ได้แก่ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ 855 อำเภอ และศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนเขต 40 แห่ง โดยในศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอแต่ละแห่งจะมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งจัดตั้งขึ้นเพื่อให้บริการการจัดการศึกษา ครอบคลุมพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย โดยให้เป็นศูนย์กลางการให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนที่ใกล้ตัวประชาชนมากที่สุด รวมทั้งเป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ในการพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคม ตลอดจน การแสวงหาความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ รัฐวิสาหกิจ และภาคเอกชน (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2549 : ออนไลน์)

สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนพระนครศรีอยุธยา จัดบริการการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อยกระดับการศึกษาและสร้างโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต ให้กับประชาชนนอกโรงเรียน ได้กำหนดประเด็นในการดำเนินงาน 3 ประการ คือ พัฒนาคณะและ สังคมที่มีคุณภาพ ขจัดความยากจนระดับบุคคล และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และสังคมเฉพาะ ด้านเพื่อให้การดำเนินงานไปสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และกำหนดกลยุทธ์ไว้ 5 ประการ คือ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เรียนมุ่งแก้ปัญหาสร้างชีวิตใหม่ เปิดโอกาสช่องทางการเรียนรู้ สู่ทุกคน ส่งเสริม สนับสนุนให้ภาคเครือข่ายจัดการศึกษาอย่างทั่วถึง และปรับระบบบริหารมุ่ง บริการที่มีคุณภาพ ขับเคลื่อนตามยุทธศาสตร์ของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน รวมถึง นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และของรัฐบาล โดยมีหน่วยงานในสังกัดคือ สำนักงานบริหาร การศึกษานอกโรงเรียนในระดับอำเภอ 16 แห่ง ได้แก่ อำเภอพระนครศรีอยุธยา อำเภอภาชี อำเภอบ้านแพรก อำเภอเสนา อำเภอบางซ้าย อำเภอบางไทร อำเภอนครหลวง อำเภออุทัย อำเภอ บางบาล อำเภอลาดบัวหลวง อำเภอท่าเรือ อำเภอบางปะหัน อำเภอผักไห่ อำเภอบางปะอิน อำเภอมหाराช และอำเภอวังน้อย (สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนพระนครศรีอยุธยา. 2549 : ออนไลน์) ซึ่งในสำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนระดับอำเภอแต่ละแห่งจะมี ศูนย์ การเรียนชุมชน เป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนในชุมชน เป็นสถานที่เสริมสร้างโอกาสในการเรียนรู้ การถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ วิทยาการ ตลอดจนภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งบริการชุมชน ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชน โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตให้ทันกับความ เปลี่ยนแปลงของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ และก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ การเสริมสร้างวิถี ประชาธิปไตย และมุ่งพัฒนาแบบพึ่งตนเอง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) เป็นผู้ส่งเสริม และกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์การเรียนชุมชน (ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย. 2549 : ออนไลน์) แต่จากการดำเนินงานของศูนย์การเรียนชุมชนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยาร่วมกับ ชุมชนและองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่นที่ผ่านมา พบว่า ประสพกับปัญหาหลายประการ เช่น ปัญหาในเรื่องของการดำเนินงานร่วมกัน ได้แก่ ความไม่ชัดเจนในด้านของรูปแบบหรือ กระบวนการปฏิบัติ ปัญหาในด้านองค์กรต่าง ๆ ในท้องถิ่นหรือผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ได้แก่ การขาดความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ การปฏิบัติงานบางอย่างมีความซ้ำซ้อน หรือขาดแคลน ผู้ปฏิบัติที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสามารถด้านการศึกษาตลอดชีวิต และปัญหาด้านศูนย์ การเรียนชุมชนที่พบว่า ในส่วนของการจัดการเรียนรู้อย่างไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน แต่ โดยส่วนใหญ่ผู้จัดตามความพร้อมของผู้จัด เป็นต้น (สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน. 2547 : 3 – 4)

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่า หากหน่วยงานทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนในแต่ละอำเภอ องค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน มีความรู้และเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับชุมชนร่วมกัน ก็จะสามารรถแก้ปัญหาดังกล่าว สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้กับเยาวชนและประชาชนนอกระบบโรงเรียนนั้น เป็นภารกิจสำคัญประการหนึ่งที่จะทำให้การดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์ต่อชุมชนมากที่สุด ดังนั้นหากสามารถพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีกระบวนการดำเนินงานที่เหมาะสมและเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นแล้ว จะส่งผลดีต่อศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ให้มีความเข้าใจตรงกัน พร้อมทั้งจะดำเนินการในแนวทางเดียวกันอย่างคล่องตัว และบังเกิดผลที่มีประสิทธิภาพในที่สุด จึงเกิดประเด็นที่น่าสนใจว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ควรเป็นแนวทางเป็นอย่างไร และในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียน ได้เล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้มีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. ศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. ศึกษาความเหมาะสมของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ความสำคัญของการวิจัย

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นสิ่งสำคัญต่อเยาวชน และประชาชนนอกระบบโรงเรียน รวมทั้งตอบสนองความต้องการของชุมชน เนื่องจาก การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงและพัฒนา

กิจกรรมการศึกษานอกระบบให้เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตได้ มีการขยายบริการให้ครอบคลุม จัดบริการให้สนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย มีกิจกรรมต่อเนื่อง ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ให้มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ดังนั้น การศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีความเหมาะสมตามบริบทของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อให้ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนทั้ง 103 แห่ง สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนในแต่ละอำเภอ และองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละแห่ง ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านการจัดการศึกษานอกโรงเรียน มีแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผล และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษานอกโรงเรียนอย่างแท้จริง

ขอบเขตการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ประชากร ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ จำนวน 16 คน ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 103 คน ประธานกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 103 คน นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 9,381 คน และผู้แทนสำนักงานบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 3 คน รวม 9,607 คน

กลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Non probability sampling) ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Sampling) จากประชากรมาเป็นกลุ่มตัวอย่างจากผู้เกี่ยวข้องในการวิจัย คือ ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 1 คน ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ จำนวน 6 คน ครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จำนวน 6 คน ประธานกรรมการศูนย์การเรียนรู้ จำนวน 6 คน นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 6 คน ผู้แทนจากสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 3 คน รวม 28 คน

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นศึกษาความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ประชากรคือ ผู้บริหาร ประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 1 คน และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ จำนวน 16 คน รวม 17 คน

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นศึกษาความเหมาะสมของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงาน

ประชากรได้แก่ ครูศูนย์การเรียนชุมชน จำนวน 103 คน ประธานกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน จำนวน 103 คน นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 9,381 คน และนายกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 103 คน รวม 9,690 คน

กลุ่มตัวอย่างผู้ปฏิบัติงานกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน และครูศูนย์การเรียนชุมชน ใช้วิธีการสุ่มแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น ด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง ส่วนนักศึกษาใช้วิธีคำนวณจากสูตรของ ยามาเน่ (Yamane, 1967 : 87) ค่าความคลาดเคลื่อนที่ระดับ .05 และใช้วิธีการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) ได้กลุ่มตัวอย่างดังนี้ ครูศูนย์การเรียนชุมชน จำนวน 4 คน ประธานกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน จำนวน 4 คน นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน จำนวน 375 คน และนายกองค์การบริหาร ส่วนตำบล จำนวน 4 คน รวม 387 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ความต้องการและการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.2 ความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

2.3 ความเหมาะสมของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

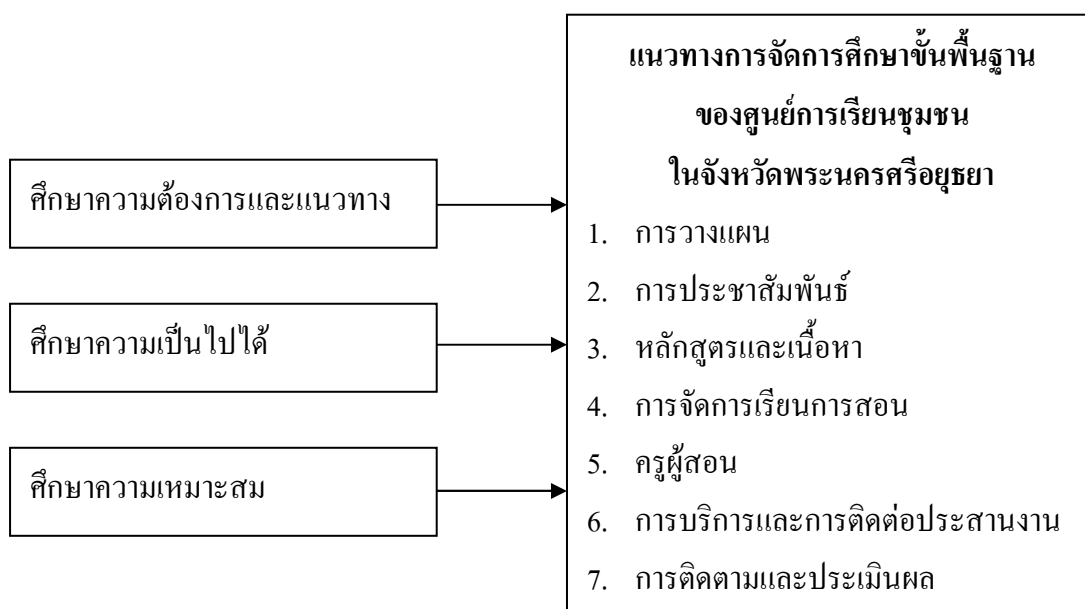
กรอบความคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยสังเคราะห์จากแนวคิด 2 ประการ ดังนี้

1. กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2546 : 9) กล่าวถึง รูปแบบของการจัดการศึกษาของสำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของศูนย์การเรียนชุมชนในแต่ละแห่งไว้ว่า การจัดการศึกษาของสำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอประกอบด้วยงาน 6 งาน ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การปฐมนิเทศ การวิเคราะห์หลักสูตรและการปรับสาระการเรียนรู้ การวางแผนการจัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2. ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของ ปาลิต ปราณิจิตต์ (2545 : 23) ที่กำหนดขอบเขตของการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพ ของศูนย์บริการการศึกษาในจังหวัดเชียงรายไว้ 4 ด้าน ได้แก่ ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านครู ผู้สอน ด้านการเรียนการสอน และด้านสื่อและวัสดุอุปกรณ์ จักรกริช บุญเดช (2541 : 34) ที่กำหนด แนวทางในการพัฒนาเครือข่ายงานการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเบญจลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษไว้ 9 องค์ประกอบ ได้แก่ การกำหนดนโยบายการศึกษานอกโรงเรียน การกำหนดแผนงานและ เป้าหมายในการดำเนินงานร่วมกัน การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมกัน การจัดให้มีการประชุม เจ้าหน้าที่ร่วมกัน การติดต่อประสานงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การอำนวยความสะดวกแก่ ผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ การประชาสัมพันธ์ และการติดตามประเมินผล และดวงดา จำนงค์ (2538 : 42) ที่กำหนดขอบเขตของการดำเนินงานของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอในเขต จังหวัดภาคกลางไว้ 4 ด้าน คือ ด้านการจัดและบริหารการศึกษานอกโรงเรียน ด้านการจัดและ ประสานงานเพื่อให้เกิดศูนย์ การเรียนและหน่วยจัดการศึกษานอกโรงเรียน ด้านการสนับสนุน สิ่งจำเป็นต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน และด้านกำกับ ดูแล นิเทศ และรายงานผลการปฏิบัติงาน

จากแนวคิดทั้ง 2 ประการ ผู้วิจัยจึงกำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับแนว ทิศทางการพัฒนาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนไว้ 7 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบด้านการวางแผน ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านการจัดการ เรียนการสอน ด้านครูผู้สอน ด้านการบริการและติดต่อประสานงาน และด้านการติดตามและ ประเมินผล โดยกำหนดขั้นตอนการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนไว้ 3 ขั้นตอน คือ ขั้นศึกษาแนวทางและความต้องการ ขั้นศึกษาความเหมาะสม และขั้น ศึกษาความเป็นไปได้ ซึ่งสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 กรอบความคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนาแนวทาง หมายถึง การศึกษาความต้องการแนวทางการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา แล้วนำมากำหนดองค์ประกอบ
และรายการปฏิบัติการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ 3 ขั้นตอน คือ การศึกษาและพัฒนาแนวทาง การตรวจสอบความ
เหมาะสม และการตรวจสอบความเป็นไปได้ โดยกำหนดไว้เป็นแบบอย่างให้ผู้เกี่ยวข้องได้ยึดเป็น
กรอบในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน การประชาสัมพันธ์ หลักสูตรและเนื้อหาการจัดการ
เรียนการสอน ครูผู้สอน การบริการและติดต่อประสานงาน และการติดตามและประเมินผล
2. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษามัธยมศึกษา
ตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายของศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. ศูนย์การเรียนชุมชน หมายถึง สถานที่ที่ศูนย์การเรียนนอกโรงเรียนจังหวัด
พระนครศรีอยุธยาจัดไว้ เพื่อที่จะให้นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนหรือประชาชนได้มีโอกาส
เข้าไปศึกษาหาความรู้
4. ความต้องการ หมายถึง สภาวะที่เกิดจากการขาดสิ่งใด สิ่งหนึ่ง เป็นความอยาก
หรือความประสงค์ที่จะได้สิ่งนั้น
5. การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดความสำเร็จของการจัด
การศึกษา การจัดทำแผนกลยุทธ์ แผนปฏิบัติการประจำปี การกำหนดแผนงาน และการมีส่วนร่วม
ร่วมกับการวางแผนการจัดการศึกษาของบุคลากรในศูนย์การเรียนชุมชน
6. การประชาสัมพันธ์ หมายถึง การชักชวน ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร
ประชาสัมพันธ์การเรียนตามหลักสูตร การใช้รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย และการ
ประสานเครือข่ายศูนย์การเรียนชุมชนของศูนย์การเรียนชุมชน

7. หลักสูตรและเนื้อหา หมายถึง การกำหนดโครงสร้าง เนื้อหาของหลักสูตร และการจัดหลักสูตรและเนื้อหาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมและท้องถิ่นของศูนย์การเรียนชุมชน

8. การจัดการเรียนการสอน หมายถึง รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของศูนย์การเรียนชุมชน ได้แก่ การมีส่วนร่วมระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน รูปแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสม สื่อการเรียนการสอนมีความเหมาะสมและเพียงพอ แหล่งข้อมูลและแหล่งความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี และรูปแบบวิธีการวัดและประเมินผลที่ชัดเจนตรงตามสภาพจริง

9. ครูผู้สอน หมายถึง คุณลักษณะของครูผู้สอนในศูนย์การเรียนชุมชน ประกอบด้วย การมีคุณธรรม จริยธรรม มีความรู้ มีความสามารถและเทคนิคในการถ่ายทอดความรู้ คำนึงถึงความแตกต่างและพื้นฐานของผู้เรียน มีความเอาใจใส่และมีมนุษยสัมพันธ์ และสอนโดยไม่ปิดบังความรู้

10. การบริการและติดต่อประสานงาน หมายถึง การบริการของเจ้าหน้าที่ในศูนย์การเรียนชุมชนด้วยอัธยาศัยที่ดี รวดเร็ว ไม่ซับซ้อน ครบถ้วน และชัดเจน มีบริการแนะแนว ปฐมนิเทศและปัจฉิมนิเทศ

11. การติดตามและประเมินผล หมายถึง รูปแบบการติดตามและประเมินผลการเรียนของศูนย์การเรียนชุมชน โดยการให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม จัดทำรายงานผลการประเมินตนเอง และเผยแพร่รายงานผลการประเมินตนเอง

12. ความเป็นไปได้ของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชน หมายถึง ระดับเชิงปริมาณของความเป็นไปได้เกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนที่พัฒนาขึ้น ซึ่งวัดได้จากการแสดงความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

13. ความเหมาะสมของแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชน หมายถึง ระดับเชิงปริมาณของความเหมาะสมเกี่ยวกับแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของศูนย์การเรียนชุมชนที่พัฒนาขึ้น ซึ่งวัดได้จากการแสดงความคิดเห็นของผู้อำนวยการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ครูศูนย์การเรียนชุมชน ประธานกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน นักศึกษาการศึกษานอกโรงเรียน และนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

14. ผู้เกี่ยวข้อง หมายถึง ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ครูศูนย์การเรียนชุมชน ประธานกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน และผู้แทนจากสำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน

15. ผู้บริหาร หมายถึง ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ

16. ผู้ปฏิบัติงาน หมายถึง ครูศูนย์การเรียนชุมชน ประธานกรรมการศูนย์การเรียนชุมชน นักศึกษาการศึกษาออกโรงเรียน และนายกองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ศูนย์การเรียนชุมชนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ มีตัวชี้วัดชัดเจนส่งผลให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

2. องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนระดับอำเภอ และระดับจังหวัดมีแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาด้านต่าง ๆ ให้แก่ศูนย์การเรียนชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา รวมทั้งสามารถบริการแก่กลุ่มเป้าหมายได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ